

Харицька С. В., Колісниченко А. В. Патріотичне татуювання як виразник національної самоідентифікації. MODERNÍ ASPEKTY VĚDY. Svazek XXI mezinárodní kolektivní monografie (Modern aspects of science. 21-th volume of the international collective monograph). Česká republika, 2022. – С. 150-158.

ПАТРІОТИЧНЕ ТАТУЮВАННЯ ЯК ВИРАЗНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

Вступ. Патріотична мода, яка стала актуальним трендом особливо за останні кілька років, охопила різні напрямки нашого життя. Це і одяг, і прикраси, і манікюр, і атрибутика. Але є люди, які зважилися відобразити любов до України не в тимчасових речах, які можна змінити за будь-яких обставин, а залишають їх на своєму тілі на все своє життя. Йдеться про татуювання. Слово "татуювання" походить від полінезійського слова "Та" (що означає "нанести удар"). Згодом це слово переросло в таїтянське слово «tatau», що означає «позначити щось» [1]. Термін «тату» приніс в Європу Джеймс Кук в 1773, до цього в різних країнах тату називали по-різному і відносили найчастіше до діяльності шаманів, чаклунів, жерців та до представників потойбічного світу [2].

Татуювання в своїй історії досягають декількох тисячоліть, «запрошуючи нас спостерігати за поверхнею шкіри як за історією» [1]. У давнину вони виконували соціальні функції (вказували на статус людини), були своєрідним заміном сучасного паспорта, допомагали маскуватися на полюванні, використовувалися як оберіг або талісман, мали магічне і майже містичне значення. Наприклад, серед деяких племен Індії люди отримували так звані «татуювання воїна» як визнання за вбивство тигрів; татуювання в Африці розумілися як ліки від хвороб, захисники духів; у багатьох центральноафриканських племенах шкіра вождя племені часто виступає як полотно, символічно описуючи історію племені; татуювання у

древніх народів Греції повинно було служити для позначення благородного походження та було ознакою відваги та шляхетності [1; 2]. «Також тату наносилося для відмінності членів племені від чужих, для ідентифікації ієрархії всередині громади і для визначення заслуг перед своїм родом» [2].

З поширенням християнства, яке було проти нанесення на тіло будь-яких малюнків, вважаючи це пережитком язичництва, цей вид мистецтва практично припинив своє існування. Використовувалося тату тільки для того, щоб таврувати злочинців і жінок легкої поведінки (наприклад, героїні відомих романів – Олександра Дюма «Три мушкетери» та Натаніеля Готорна «Червона літера»). Відродилося воно тільки в кінці XVIII століття вже як символ, який підкреслював приналежність людини до тієї чи іншої групи. Це був своєрідний виклик суспільству. В середині п'ятдесятих років минулого століття татування набули популярності серед рок-музикантів та їхніх шанувальників, а в 60-70-і малюнки на тілі робили люди, які відносили себе до субкультури хіпі. Таким чином, «татуована особистість неминуче вплітається у соціальну структуру своїх спільнот. Їх відбита дерма прив'язує суспільні цінності до фізичного тіла, створюючи зв'язок між матеріальним та нематеріальним світами життя» [1].

У 1999 році Каліфорнійський університет провів «Опитування ділового одягу». Це дослідження показало, що цілих 90 % рекрутерів сприйняли татування в негативному ключі, а в Японії татування стигматизовані через їх приналежність до угруповань організованої злочинності. Наприклад, якудза (японська мафія) пообіцяла свою групову лояльність до людей, хто наніс чорнила по всьому тілу. У результаті це створило суспільну відразу до тіл із татуваннями, яка триває і нині. Цікаво, що в громадських закладах, таких як сауни та спортзали, часто можна побачити таблички «заборонено татування» [1].

Виклад основного матеріалу. Завжди були ті, хто, роблячи собі тату, вибирали малюнки, пов'язані з українською тематикою. Але після Революції гідності, анексії Криму, з початком бойових дій на сході нашої країни 2014 року і, особливо, з часу повномасштабного вторгнення військ російської федерації 24 лютого 2022 року, такі татування стали замовляти набагато частіше, навіть змінюючи заздалегідь обрані малюнки нейтрального характеру на патріотичні, диктуючи певну трендовість і актуальність, незважаючи на те, що такі маркери можуть автоматично стати вироком для їх носіїв. Тату стало своєрідним способом продемонструвати своє ставлення до Батьківщини, свій патріотизм, свою національну приналежність. Масмедіа неодноразово повідомляли, що люди, виїжджаючи з тимчасово окупованих міст України, були піддані принизливим оглядам і перше, що шукали російські нацисти – це патріотичні татування.

Сьогодні татування стало частиною масової культури. Мода на татування (нещодавно кримінальна ознака) зробила з нього справжнє мистецтво, адже татування як відгомін первісного минулого, як психологічний ген, невтомно виривається назовні, незалежно від впливу процесів цивілізації та прогресу людства, невпинно удосконалюється даючи все більше і більше розмаху для творчої особистості [2]. На тіло наносяться малюнки різного розміру, форми і кольору. Татування стали красивими і стильними настільки, що їх не тільки не ховають під одягом, а навпаки всіляко демонструють, тобто «ця форма боді -арту є постійним маркером соціальної ідентичності» [1]. Найчастіше роблять патріотичне татування молоді хлопці і дівчата, хоча і серед людей більш поважного віку теж чимало їхніх шанувальників. Сучасна людина воліє мати малюнки, які символізують щось вічне і дороге, є незмінними, на ставлення до яких не вплине ні час, ні власний вік. Превалюють візерунки

із зображенням тризуба, національного прапора, козаків, красивих український дівчат або Кобзаря, також поширені тату, імітуючи українську вишивку, в червоно-чорному або синьо-жовтому кольорах, яка виглядає майже так само добре, як і справжня. Таке зображення у вигляді української вишиванки має український блогер і журналіст Сергій Стрененко, права рука якого прикрашена червоно-чорним татуванням у вигляді вишиванки хрестиком. Після анексії Криму часто почали з'являтися татування із зображенням карти чи контурів України. А після Чемпіонату світу з футболу 2020, який через пандемію відбувся лише через рік, де нашій команді були висунуті претензії через зображення цілісної території України на їхніх футболках, справжні фанати, як і футболісти не позбулися своєї символіки, а просто сховали її на внутрішній стороні. Що ж до тату, то вони (у вигляді карти) почали з'являтися на тілі, коли їх можна побачити випадково: на шиї під довгим волоссям у дівчат, на внутрішній стороні зап'ястя та, звичайно ж, на грудях юнаків.

Також залишаються популярними полотна українських художників. Іноді замовляють картини в українському стилі за власними ескізами – поле, кінь, козак з шаблями тощо. Розміщують на тілі проукраїнські висловлювання, цитати, крилаті фрази, вірші Шевченка або рядки з улюблених українських пісень, наприклад, групи «Океан Ельзи», «Скрябін» та інші. Всі ці татування роблять у цікавій формі, часто стилізованими під національні символи.

Після повернення на екрани відомих мультиплікаційних народних улюбленців з легендарного мультсеріалу «Про козаків», ці герої пережили нову хвилю популярності, але тепер вже у вигляді татувань. Місця для нанесення патріотичної татування найчастіше вибирають на плечах або руках. Більш сміливі роблять тату на ногах, шиї, животі та спині.

Відбулися зміни у ставленні до тату серед військових. Патріотичні малюнки на своє тіло дуже часто наносять військовослужбовці, особливо перед тим, як відправитися в зону бойових дій. І наших мужніх захисників зовсім не лякають розповіді про особливу жорстокість бойовиків по відношенню до носіїв таких візерунків. Вони вважають їх своєрідним оберегом і сподіваються на їх захист. Перевагу бійці віддають чомусь простому, невеликому і лаконічному – вже традиційними є герб та прапор України, зображення козаків, а ще написів: «Слава Україні!» або «Слава нації! Смерть ворогам!». Роблять татування бійці найчастіше на руках від кисті до ліктя, плечі і груди прикрашають рідше. Деякі військові роблять тату після того, як повертаються з АТО, на пам'ять, так би мовити, про ті часи, коли вони захищали свою державу, про те, що довелося пережити, про хлопців, з якими служили. Тому дуже часто після повернення вони наколюють собі емблеми підрозділів, в складі яких проходили службу. Але війна внесла нові тренди, нові патріотичні зображення, нові вислови та нових героїв. Так є люди (як молодь, так і зовсім не молоді, які не були прихильниками тату), зробили татування з “привидом Києва”, зображення байрактара, легендарною фразою захисників острова Зміїного, воєнною схемою метро та цитатами з виступів президента Володимира Зеленського «Життя переможе смерть, світло переможе темряву» та іншими. Молоді дружини на підтримку своїх чоловіків-воїнів, які боронять на фронтах рідну землю, роблять тату із зображенням солдата захисника та написом «Я завжди поруч». Це татування – і символ кохання, і своєрідний оберіг. Дехто відважується на татування після пережитих подій, які назавжди закарбовуються в пам'яті. Так, наприклад, ірпінчанка Ірина Склярова назавжди закарбувала на своєму тілі дату евакуації «Ірпінь 06.03.2022: «Вирішила набити це тату, щоб пам'ятати весь жах, який ми бачили: загиблих людей, покинуті авто, розбитий міст, самотніх тварин на

вулиці, розорені будинки...». Проте, дівчина вірить, що перемога буде обов'язково і Крим повернеться до складу України, і ця дата також з'явиться на її передпліччі. Дехто з майстрів арт-тату за донати благодійників набивають тату всім бажаючим територіальної оборони та військовим [4].

І у постановах, що стосуються військових вже відбулися зміни. У законодавчих актах відсутнє будь-яке обмеження для військовослужбовців у праві мати татування. Водночас, до 11 січня 2000 року діяла законодавча вимога до осіб, яких приймали на службу до Національної гвардії: «повинні не мати татування на відкритих ділянках тіла» (п. 2 Положення про порядок комплектування, військового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення Національної гвардії України від 04.11.1991 р., втратило чинність у зв'язку із розформуванням Національної гвардії Про порядок комплектування, військового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення Національної гвардії України [5]. У новому Законі України «Про Національну гвардію України» вже відсутня норма щодо заборони татувань у військовослужбовців Національної гвардії [6].

З початком повномасштабного вторгнення рашистів кількість татувань військовослужбовців значно збільшилася, розширилася і їхня тематика (тризуб, прапор України, портрети козаків, вовки тощо). При цьому військовослужбовці найчастіше прикрашають ними руки від кисті до ліктя для того, щоб їх усі бачили. З одного боку, наявність татувань на відкритих ділянках тіла буде засвідчувати факт приналежності особи до українських військових формувань, можливість ідентифікувати людину у разі її смерті, з іншого – таке татування може йому зашкодити. По-перше, найбільш жорстоке поводження та знущання мають місце саме щодо військовослужбовців з патріотичним татуванням. По-друге, таким військовослужбовцям не може бути доручено виконання певних

військових завдань, зокрема на ворожій території, оскільки таких осіб легко розпізнати. Надзвичайно змістовним та зрозумілим для військових є повідомлення у радіоефірі «4.5.0» – найкраще, що можна почути після важкого запеклого бою – «поранили та вбитих немає!». Цілком імовірно, що таке татування займе своє місце на тілах командирів, які прикладали надзвичайних зусиль, щоб зберегти своїх підлеглих.

Слід зазначити, що в деяких країнах встановили певні обмеження щодо тематики, розміщення татувань на окремих ділянках тіла та їх розміру. У США встановлено заборону наносити зображення на обличчя, голову, шию і горло. Зокрема вони не повинні містити образливу інформацію для інших військовослужбовців. У військово-морських та військово-повітряних силах США діють обмеження щодо розміру татування. З 2013 року було заборонено татування, які зображено нижче колін і ліктя, а також на шиї. В Італії має місце заборона татувань «непристойного», сексистського та расистського характеру, а також нанесених на шкіру написів і малюнків, що поширюють неонацистські ідеї, ображають почуття віруючих і завдають шкоду престижу держави та її збройних сил. Такі татування на відкритих частинах тіла (руках, шиї та ін.) оголошено поза законом. У 2016 році в Казахстані було запроваджено вимогу до військовослужбовців – відсутність татувань на тілі.

Відповідно до комунікативного підтексту, кожне тату виконує свою функцію, О. Кротевич узагальнив їх класифікацію до наступних: 1) орієнтована – у ній ототожнюються професійно-орієнтована діяльність із престижними професіями, приналежність до певної статусної діяльності; 2) сигнально-сигніфікативна – вказує на приналежність носія тату до певної соціальної групи, наприклад, покажчики відзнаки кланів, угруповань; 3) особистісно-маркуюча – визначає, ідентифікує окремого суб'єкта в загальному середовищі; 4) стратифікаційна (статусна) – показує

місце носія татуювання в ієрархії тієї чи іншої спільноти; 5) професійна – пов’язана з героїчними і найбільш престижними в суспільстві професіями, наприклад, такими, як військові та морські офіцери, льотчики тощо; 6) заохочувальна – татуювання в середовищі певних соціальних груп виступає як засіб заохочення, піднесення над соратниками по об’єднанню; 7) декоративно-художня (естетична) – татуювання естетично прикрашає тіло і чим вище статус, тим нерідко татуювання було більш вимогливим до майстерності художника тату. «Бажання індивіду до удосконалення і прикраси середовища мешкання, відпочинку чи умов своєї праці та свого тіла було одним з визначальних ознак приналежності до прекрасного та чи не найголовнішим в житті людини. У сучасному суспільстві татуювання несе в собі естетичні чинники, притаманні художньо-декоративному мистецтву. Багато сучасних людей прикрашають свої тіла татуюваннями самих відомих тату майстрів, в багатьох розвинених тату-майстернях а саме «салонах», суттєво замінивши кустарні майстерні. Зараз татуювання не тільки прикрашають чоловіків та жінок, але і є знаком особливого суб’єктивного відображення достоїнства людини. А тому естетична функція є особливою і основоположною» [3].

Висновки. Сучасне суспільство демонструє кардинально різне відношення до татуювань: одні покривають малюнками все своє тіло, інші милуються хорошою роботою на тілі знайомих або друзів, а деякі взагалі цього не сприймають. Проте, навіть скептики визнають, доцільність існування саме патріотичного татуювання, особливо у важкі для рідної землі часи, адже це своєрідний аксесуар, який несе в собі інформацію не тільки про свого власника, а й про його думки і ставлення до своєї непереможної держави та її незламного народу.

Список використаних джерел:

1. Аліса Бланден. Антропологія: татуювання як символ соціальної ідентичності та культури (2021).
<https://www.yoair.com/uk/blog/anthropology-tattoos-as-a-symbol-of-social-identity-and-culture/>
2. Кротевич О. В. Культурологічні аспекти визначення особливостей трансформації мистецтва татуювання в первісному суспільстві (2017).
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8021/1/V114_P224-234.pdf
3. Кротевич О. В. Татуювання як сучасна дизайнерська практика: образно-стилістичні та техніко-технологічні тенденції (2021).
<http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/DYSER-Krotevych-30.04..pdf>
4. М. Іващук. «Буду любити Ірпінь завжди»: Люди, які набили тату із символами війни (2022).
<https://bzh.life/ua/lyudi/budu-lyubit-irpen-vsegda-lyudi-kotorye-nabily-tatu-s-simvolami-vojny/>
5. Про порядок комплектування, військового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення Національної гвардії України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1776-12#Text>
6. Про Національну гвардію України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>